

Jasna Melvinger

KASNE PEDESETE, RANE ŠEZDESETE

Nikad neću zaboraviti da sam te 1956. godine, kada sam prvi put videla jednu od svojih pesama i odštampanu, upravo u ondašnjim novosadskim Poljima, koja su tada za sobom imala tek nepunu godinu svoga izlaženja, bila veoma zadovoljna. Manje sam bila zadovoljna svim onim što sam, dabome, ne samo okom manje ili više zainteresovanog posmatrača, tek, primećivala, a reč je o burnim događanjima u ondašnjem, veoma ispolarizovanom, tom, književnom životu, jer sam i sama, već svojim potpisom jednoga od članova redakcijskog kolegijuma, a pod upravljanjem, ne, baš, ni samo jednoga od tih ondašnjih, i glavnih, i odgovornih urednika istoga časopisa, ne, baš, sve vreme svoga izlaženja usmeravanoga na isti način, ipak, još od gimnazijskoga svoga doba, bila u situacijama kad sam se morala i opredeljavati, ne, samo, onako, proveravajući svoje vlastito mišljenje, pa i književnim razlozima motivirane stavove, nego i preuzimati odgovornost, takođe i za sve ono o čemu se, naravno, često i glasanjem, ne, baš, uvek ni jednoglasno odlučivalo, a po svojoj prilici, ne ni samo unutar zidova, na primer, one, još nekadašnje redakcije Polja, a u Maksima Gorkog 20, pod okriljem NIP-a Progres, pre nego što se ta ista izdavačka kuća, negde 1965. godine raspala, a sve pod budnim okom, ne, baš, ni samo za zbivanja u kulturnom životu tog nekadašnjeg Novog Sada, pokroviteljski zainteresovanih vlasti.

Ne, podatak koji daje Predrag Protić, a u Jugoslovenskom leksikonu Matice srpske, da je Florika Štefan, kao prvi glavni i odgovorni urednik Polja, ovaj časopis uređivala do kraja 1958. nije potpuno tačan. Poznata pesnikinja je krajem 1958. već uvelike bila, ne samo razrešena dužnosti glavnog i odgovornog urednika, nego se, krajem te 1958. možda i podosta razočarana svim onim što je istrpela, ne samo od strane kolega iz Progres, već i spakovala, te sa suprugom Aleksandrom Foriškovićem napustila novosadski stan na Beogradskom keju i otputovala u Beograd, premda je tamo i nije čekalo odgovarajuće radno mesto. Takođe, kad je te iste 1958. iz redakcijskog kolegijuma Polja, a zaista više ne znam kojim je to konkretnim razlozima bilo motivirano, bio isključen, i onda već sjajni književni kritičar, Draško Ređep, to nije bilo, još, za mandata Florike Štefan. U svakom slučaju, za taj razlaz nisam dala svoj glas, a nisam bila ni tek prećutno uzdržana. Zanimljivo je da je upravo Draško Ređep, od svih kritičara koji su pisali za Polja u prvoj deceniji izlaženja časopisa, jedini sačuvao živo zanimanje za aktuelna književna zbivanja, dok su se na primer, i Petar Milosavljević, i Milan Tabaković, i Vitomir Vuletić, i Vladimir Milarić, i Miroslav Egerić, okrenuli drugim područjima, ponajviše književnoistorijskim temama. Iste 1958. godine, takođe, ne, još, za mandata Florike Štefan, iz redakcije Polja isključen je i Ivan Horović koji je s Progresom tada raskinuo ugovor za estetsko-tehničku opremu časopisa. Valjda smo u to doba i svi mi urednici – volonteri dobili zaduženje da u štampariji Foruma sami radimo, ne znam je li, baš, i prelom, ili samo korekturu Polja. Ivan Horović je u svojim pismima, od kojih je jedno bilo upućeno i meni, isticao da je redakcijsku odluku prejudicirao svojim

demonstrativnim nesaglašavanjem sa nedemokratičnim i gazdinskim ponašanjem glavnog urednika, koji je već ujesen 1958. bio postavljen umesto Florike Štefan.

Za sve ovo, razloge je bilo moguće naslutiti, ne toliko u novosadskim ondašnjim relacijama. Naime, u Beogradu toga vremena nije postojala, baš, samo jedna jedina modernistička književna struja, ona ristićevska i davičovska a, moglo bi se reći, isključivo u toj struji, tražila su svoje orijentire Poznanovićevo Polja. Bilo je tu modernističkog, odnosno, avangardističkog, čak, preterivanja, pa od kritike za tradicionalizam nisu bili pošteđeni ni, ne, tada, još, nobelovac, Ivo Andrić, ni velika pesnikinja Desanka Maksimović. U onda posvuda podsticanoj komunikaciji među jugoslovenskim kulturnim središtima, Polja su, mahom, bila okrenuta saradnji, što sa slovenačkim, što sa makedonskim, što sa hrvatskim mlađim piscima, od kojih svi i nisu imali, baš, širom otvorena vrata za književno delovanje u svojim republikama. Na nagovor glavnog i odgovornog urednika Dejana Poznanovića i sama sam, tih kasnih pedesetih, a na liniji promovisanja tada novih književnih tendencija u svetu, prevodila s francuskog jezika esejističke tekstove teoretičara novog romana, Natalie Saraut, André Rousseaua, Jeana Cassoua i druge, na primer i avangardističke, još, tekstove Aragonove.

Ne samo Poznanovićevo, nego i Radovanovićevo Polja, bila su veoma ekskluzivna u izboru tekstova za objavljivanje, koji su se najčešće naručivali, a ne, tek tako, primali, čak i kad nisu stizali putem poštanskog sandučeta, nego i kad bih, na primer, ja prilagala kakav rukopis, ne, baš, uvek ni samo na vlastitu inicijativu. Sećam se koliko je bilo stalo Ivanu V. Laliću da plasiram u časopis koji sam potpisivala pesme, ni danas u književnosti ne, baš, veoma poznatog Kazimira Brunovića. Taj rukopis Ivan V. Lalić mi je uručio za boravka, ne znam je li, baš, na gradilištu autoputa u Pojatama, gde smo, te 1959, a u organizaciji Trećeg jugoslovenskog festivala poezije čitali stihove omladincima-brigadirima, uz logorsku vatru, ili, kasnije, u Makedoniji, gde je, uz izvor Strumice, fotografisao Mariju Čudinu, Branika Miljkovića i mene, a na zahtev upravo autora, ne toga, još, dana, nego, tek predstojeće noći napisanih čuvenih stihova, posvećenih ohridskim trubadurima. Kada mi je Ivan V. Lalić, istoga leta 1959. i poslao te fotografije, koje su mi veoma draga uspomena, a u svom pismu, još iz Zagreba, diskretno se raspitivao i za rukopis Kazimira Brunovića. I danas mi je neugodno što te pesme, koje ni po čemu ne bi bile postidne, ni za autora, ni za časopis, ipak nikad nisu bile objavljene. Da, barem u književni ukus i rafinman Ivana V. Lalića, i kad je protežirao neafirmisanog autora, nije trebalo posumnjati.

Mislim da je redakcija Polja bila neopravdano i nepravedno suzdržana i u odnosu na, po mome, i ondašnjem, i sadašnjem mišljenju, modernu i zanimljivu prozu Vladimira Stojšina, koji je 1962. godine, a u pismu što mi ga je uputio iz Kruševca, gde je u to doba bio na odsluženju vojnog roka, baš kada se tamo, u Bagdalu pripremala za štampu moja zbirka pesama Sve što diše, to i komentarisao: Da, "Polja" se nisu oduševila za moju prozu. Nemam šta drugo da im pošaljem, jer imam nekakav sumnjiv interes za tekst koji je kod njih, no ne moraju da ga objave. Uostalom, oni su ga već osudili. Što se mene tiče, ja sam još mnogo strožiji prema svojim tekstovima. Ovu prozu šaljem ti za "Index".

Bez obzira na svu redakcijsku selektivnost, većina pripadnika, takođe i moje, odavno ne više najmlađe, baš, generacije, živela je s Poljima i smatrala ih i svojim generacijskim časopisom. Zato je jasna opravdana nestrpljivost Radomira Rajkovića, koga Florika Štefan,

veoma zainteresovana da podrži mlade autore, ne samo iz svoga vršačkog kraja, ne bi ostavila dugo u neizvesnosti hoće li mu stihovi biti objavljeni ili neće. Evo što mi je pisao 1963. ne, još, pod pseudonimom Rado Rajk: Hoću da te pitam da li će neka moja pesma ići u idućem broju "Polja"? Molim te odgovori mi na to. Pitaj one koji znaju, jer sam jako radoznao. Molim te ne ljuti se što te to pitam. Ne ljuti se što ti pišem tako "poslovne" rečenice. Ali sve je to već tako dosadno i ja ovoga trenutka intenzivno preživljavam tu dosadu. Naravno da mi je bilo itekako stalo do dobrih odnosa s kolegama književnicima i da sam se radovala i njihovim objavljenim tekstovima, koliko i svojim, no katkad mi je bilo teško uskladiti redakcijske obaveze s ličnim, dabome, baš i generacijskim afinitetima.

Da, to je bila ta 1963. kad je redakcija Polja predstavljala časopis i usmeno, na književnim susretima, uglavnom po vojvođanskim gradovima. Sudelovao je obično i koji od beogradskih estradnih pesnika. Na primer, Brana Petrović je govorio naizust, u Poljima netom objavlvenu Pesmu japanskog vojskovođe. Ne samo publika u dvorani, nego i ja sam ga rado slušala, pomišljajući pri tom, ne, baš, na japanska okupatorska nadiranja u II svetskom ratu, nego, ipak, više – ta, spominjao je i onu u zelenoj svili – upravo na zelenu rasvetu te životodajne prirode, svekolikoj boli prolaznosti usprkos.

U to doba Pero Zubac nije još recitovao svoje, tek narednih godina na estradi tako uspešne Mostarske kiše, nego mi je, pismom iz Nevesinja, gde je provodio leto 1964. zahvalio što sam načinila izbor njegovih pesama s kojima je upravo bio, po prvi put, predstavljen u Poljima. Da, taj nekadašnji Perica Zubac Pop, kako se potpisivao, već je bio zakoračio prema, ne, baš, ni minornoj, i književnoj, i političkoj karijeri, kada mi je pisao: Tvoja pomoć došla je u pravi čas. Znaš da je potrebno da se bar u početku ima neki oslonac. Obećavam da tvoje poverenje neću nikad proigrati. Dabome, drago mi je što sam pomogla koliko sam mogla i njemu, i drugim piscima mlađe generacije koja je tih šezdesetih već uvelike stasavala, što se moglo videti i sa stranica Polja, takođe i iz mojih tekstova o knjigama autora koji su tada objavljivali svoje prve knjige.

Književni talenat nije bio glavna preporuka za kakvo radno mesto u časopisu ili izdavačkoj kući. Među piscima koji su tih ranih šezdesetih živeli na rubu egzistencije bila je i moja prijateljica Marija Čudina, kojoj je, u jednom trenutku i golo preživljavanje zavisilo upravo od honorara iz Polja i koja mi je 1964. pred moj odlazak na postdiplomsko usavršavanje u Nici, pisala: Lonji je bilo žao što te nije zatekao, on je došao pola sata kasnije. Tamo u Požarevcu ipak se dogovorio za posao, sliku će raditi na platnu ovdje u Beogradu, pa će je oni već smjestiti tamo gdje treba. Uslovi su pristojni, dobit će 250 000, samo sad treba hitno na posao, to će ipak trajati 2 meseca. Za sada je to jedina pristojna novost naša. Nešto smo načuli da će mu kupiti sliku u Novom Sadu, mogla bi da se propitaš, pa ako šta znaš, javi. Hoće li oni poslati one pare iz "Polja", neka se malo požure. Ne ljuti se što pišem o tome, ali mi smo u jezivoj krizi.

Da, trebala im je i efikasnija pomoć, ne tek moje urgiranje kod uvek spore administracije. A možda i nisam shvatila koliko im je teško: Njihova sobica na Crvenom krstu u Beogradu bila je raskošna, jer su Šejkine slike na štafelajima i po zidovima bile raskošne, jer su i Marija i Lonja i njihov krug prijatelja, uglavnom iz likovnih krugova, bili tako srdačni i tako predani umetničkome stvaranju. Ipak, i danas zazebeo zbog opasno istanjenih donova i Marijinih, i Lonjinih cipela, kao što sam zazebla i jedne od oštih beogradskih zima,

kad su mi tumačili zašto više, kao, nešto, trčkaraju, nego što hodaju, po zamrznutom pločniku.

Živeli smo i s Poljima, i kad smo se, ne tek formalno, nego i kolegijalno, i prijateljski, bilo susretali, bilo, onako, na starinski način, dopisivali. I u gotovo svim kasnijim periodima njegova izlaženja ostvarivala sam s tim časopisom dobru saradnju. Odavno su Polja nadživela i svoj politički, i svoj književni koncept, ne samo iz prve decenije izlaženja, te imaju šanse da postanu evropski situiran časopis.

LIKOVNE I DRUGE VARIJACIJE

NE O ZELENOJ ČUPI NA KRALJEVIĆEVOJ POLICI NEGO O STAROJ BAJCOVANOJ NJEGOVOJ STOLICI

Ne, nije to, baš, ona hoklica, iz kujne rodne mi kuće u Petrovaradinu
ni ona bijela stolica, s jedva izvijenim naslonom, onako masivna
nego ta, iz istoga razdoblja, a poznata mi sa slavnoga autoportreta
Miroslava plemenitoga Kraljevića. Ne, i nisam, baš, ni tako kivna

što su iznijeli, upravo, nju, a i nije riječ, samo, o toj stolici
onako, napuštenoj uza zid, duboko u fonu, ne, samo, uljana, tog, platna
niti od strane, još, K und K, niti od strane predsjednika Roosevelta
ne, baš, za scenografiju novoga, ne, odmah, ni mjuzikla *Jalta, Jalta*

Ta, nije ni Clinton na Plesu umislio da je, baš, erchercog von Habsburg
pa da, onako, u bijelim, tim, možda, baš, najkama, nešto, ushtjedne
zasjesti, ne, baš, na moju kuhinjsku, no, također, starosjedilačku, stolicu
A ni Kraljević nije, valjda, za njega ni ostavio one, ne, zaboga, bijedne

već, tek, rašnirane poluduboke cokule. Ne, nije se u najkama, baš, nekada
hodalo niti po Monparnasu, a kamoli pregovaralo u tom Elizeju
Nisu se, baš, nešto, ni onjušili Kraljevićev vučjak i Clintonov pas
a naslikana, ona, bajcana stolica, opet je, valjda, u osječkom muzeju

PRVO SE NASLIKA A ONDA I POKUSA U ČORBI DABOME TA GLAVICA KUPUSA

Da, to je ta ista, onako, u bijelo, masnom farbom premazana stolica
po koji, već, put, sve preko istoga sloja, davnašnjega braon bajca
Na takvoj naslonjeni, sjedila su i ona Césannova dvojica s cilindrima
motreći napregnuto svoje karte, a za partije, možda, baš, ajnca

Ta, koliko je blefova, čak i u preferansu, izlicitirano, ja tebi, ti meni
Nije Césanne ni običavao bankovne kredite, sve unaokolo dijeliti
Dok se ja, još, i nisam usamljениčki sučelila, a sve s glavicom kupusa
Ne, nije riječ o bivšoj, toj disidentskoj, ne baš, po svemu, eliti

Ni Césanne nije dočekaо pobjedu, ne baš, onu, primjerice, na Pijavi
ta, u njegove *natures morte* i ne gleda, zacijelo, topovska kugla
Svi ti, što čunjevi, što valjci, i nisu protutenkovske bombe, ni granate
a ni ta glavica kupusa nije gledala u njega, ne baš, iz mrtva ugla

Bila je, onako blijedozelena, kao moja, onda već na izdisaju, nada
na stolici bijeloj kao sablast, ne, još iz I svjetskoga rata
Da, kotrljale su se, ne, baš glavice kupusa na kojem, tek, kupusištu
ta, bilo je i globalnoga hazarda, i u doba krize, ne, još, video-arta

ŠTO SAM TO IZ FRANCUSKE DONIJELA PO MODNOME DIKTATU NE SAMO IZ ELLE-A

Ne mogu slijediti, dabome, ne, samo, svaki modni, nego ni politički
sve mi je to poodavno poznato – svaki taj, ne najnoviji, baš, trend
No, tko bi rekao da ću preturati po vlastitoj, davno odbačenoj odjeći
od prije dva-tri desetljeća, kupljenoj, ne, baš, ni kao *second hand*

Hoću li posegnuti i u te ladice, a s neobjavljenim, još, rukopisima
ta, neće, valjda, sve što sam napisala završiti, baš, u reciklaži
To nije, još, niti retro – moda, niti bivša, već, autobiografija
Ne, nije riječ, tek, o davnašnjem ljetu, u Monte Carlu, na plaži

Ta, par puta sam slijedila posljednju modu, sve u istim sandalama
u uvijek se ili, baš, nosi, ili, baš, ne nosi taj šiljati šimi
Kad sam prvi put hodala u espadrilama s platformama, a po Madridu
to se nije nosilo, baš, svugdje, niti ekscesno u mediteranskoj klimi

Tek, posjetila sam, još za Francove vladavine, Francisca Goyu u Pradu
Ne, nisu zbog njegovih *Los caprichosa* padali diktatorski režimi
A nisam ni posegnula za tim espadrilama, opet, ranih, baš, 90-ih
I tada su platforme bile u modi, ali nisu mi se uklapale u imidž

PITATI JE TAKOĐER FRANCISA FORDA COPPOLU I O TOMU DABOME OTRJEŽNJUJUĆEM RASOLU

Što bi mi rekli ti nekadašnji Miljkovićeви neosimbolisti
da su, nešto, znali da ću kiseliti i ribanac, i prokole
Tih gladnih godina devedesetih, od kojih me, i sve moje kosti
a i one rasute, ne, baš, po kupusištu, sveudilj uporno bole

Bilo je teško *sagniti* se i baki Anici, do njezine kace s kupusom
onako, u budžaku, iza *debeli vrati, di je ćutio ispod šarafa*
Daske, su, pod drvenim navojima, *odozdol*, bile kadšto i glenave
Da, dok je trajala ciča zima, tu nije ni moglo biti *urlauba*

Je li to, odista, ono svetogrдно: SUP u k...? Ta, nisam ja
tada još ni slutila da se ponešto i zdesna pa nalijevo čita
Da, to nema veze s neosimbolističkom, samo, tom poetikom
ni s posnom sarmom, ni s čorbom od kupusa, drugi je to ritam

Jest, ti što me telefonom običavaju nazivati, i to, baš, anonimno
i nisu, valjda, ni iz bivšeg SUP-a, ni iz koje tajne policije
Ta, barem mi književnici sviknuti smo na razgovore s neznancima
a moji, ne, samo, posthumni čitatelji i nisu agenti, ne, baš, CIA-e